

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32782/ln.2024.22.3.20>

Кулик М.С.

*аспірант кафедри адміністративного права,
інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін
Київського університету
інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»
ORCID ID: 0000-0002-9826-4957*

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ГРОМАДЯН-УЧАСНИКІВ ЦИВІЛЬНОГО ОБІГУ ЗБРОЇ

Постановка проблеми. Громадяни України будучи центральним суб'єктом обігу зброї володіють спеціальним правовим статусом у сфер обігу та застосування зброї. Досліджуючи необхідність забезпечення права цивільних осіб на зброю, більшість дослідників, у своїх публікаціях приводять низку відповідних аргументів на користь, а також проти лібералізації згаданого процесу. Одна група вчених зазначає, що із прийняттям титульного Закону рівень злочинності збільшиться, інша, з оперттям, передусім на міжнародний досвід прогнозує зменшення рівня злочинності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання піднятої у статті проблеми, зокрема адміністративно-правовий статус громадян – учасників обігу вогнепальної зброї в Україні розглядали такі науковці, як: А. Кофанова, В. Юсупова, Т. Михальчук, сучасний стан та перспективи вдосконалення нормативно-правового забезпечення обігу вогнепальної зброї розкрито в публікаціях: К. Бугайчука, М. Войцеховського, В. Галунька, О. Дрозда, В. Дулгера, С. Дудкевича, С. Ківалова, О. Кваші, В. Курила, А. Корнійця, В. Літошко, О. Тильчик, В. Тильчика, П. Фріса, Н. Ченшової, у тому числі й з урахуванням міжнародного досвіду: Є. Кобрусєвої, Р. Миронюка, С. Миронюк, О. Мисливої, Н. Щербини, під час дії правового режиму воєнного стану: О. Джафарової, В. Кузнецова, правового положення суб'єктів обігу: С. Кузніченка та інших.

Виклад основного матеріалу дослідження. У пояснювальній записці до одного із проєктів Закону «Про вогнепальну зброю цивільного призначення» наголошується, що сьогодні в Україні можна легко придбати будь-яку зброю, окрім пістолетів або кулеметів, витративши до місяця часу та близько 50 доларів офіційних платежів за оформлення дозволу на володіння зброєю. Таким чином, в Україні в цивільному обігу знаходиться від одного до двох мільйонів лише легальних одиниць вогнепальної зброї. Відтак, легальна вогнепальна зброя в Україні вже є, однак сфера її набуття та обігу наскрізь корумпована та базується на абсурдних засадах, що не відповідає загальним принципам, що діють зараз у розвинених країнах [1.]. В даному контексті, Н. Цвіркун зазначає, що як доводять статистичні дані легалізація пістолетів та револьверів приводить до суттєвого зменшення насильницьких злочинів. Офіційно зареєстрована зброя, як правило не використовується при вчиненні умисних злочинів, а тому наявність короткоствольної вогнепальної зброї на руках у населення не викличе зростання злочинності. За результатами опитування тільки 16 % громадян, що мають мисливську вогнепальну зброю, використовують її з метою самозахисту від злочинних посягань [2, с. 220].

Деякі інші статистичні дані наводяться Офіційним інтернет-представництвом Президи-

дента України. А саме, думки громадян розділились, і за легалізацію вогнепальної зброї виступали всього 11 % населення, а відповідно проти були більше 80 % [3]. Наведені факти стали ґрунтом для висновку низки дослідників. Наприклад, Д. Казначеева наголошує, що здійснення реформи у сфері обігу зброї серед цивільного населення скоріше призведе до негативних наслідків, аніж до позитивних. При цьому наводить конкретні, зокрема: до негативних: – збільшення кількості вбивств та самогубств від вогнепальної зброї, тому що навіть сама думка що у людини є пістолет на психологічному рівні вже впливає на її поведінку та відношення до оточуючих, робить її більш агресивною та самовпевненою; – збільшення кількості осіб, засуджених за перевищення меж необхідної оборони, тому що звичайні громадяни не орієнтуються у межах та рамках кримінального законодавства, що дуже тонко виділяє поняття необхідної оборони; – збільшення випадків використання зброї при вчиненні інших злочинів, які виникають умисно або спонтанно на підставі алкогольного наркотичного сп'яніння або психологічного впливу на свідомість людини; – створення небезпеки для поліції та інших органів виконавчої влади при затриманні злочинців, оскільки навіть після реформи поліції 70 % поліцейських не готові протистояти збройній агресії в умовах вулиці; – зброя потрапить до рук злочинців, торговців зброєю і породить собою тіньовий ринок зброї яка буде оформлена через корумповані схеми; – значно зросте кількість мітингів акцій демонстрацій які будуть переходити у збройні сутички, а відповідно і кількість постраждалих зростатиме. До позитивних: – наповнення державного бюджету за рахунок осіб які бажають придбати зброю, розробка нової формули оподаткування для власників вогнепальної зброї; – більш безпечно перебування вдома, особливо коли є цінне майно на яке можуть посягнути злочинці; – морально-психологічний тиск на осіб які готують або мають намір вчинення зло-

чину; – здатність поліції більш швидко розслідувати злочини пов'язані із застосуванням вогнепальної зброї; – прозора система очистки так званих «сірих» стволів які потрапили до рук громадян випадково [4]. Інший перелік проблемних та позитивних наслідків легалізації вогнепальної зброї наводять Д. Ревякін та Р. Чорнобривець: до позитивних наслідків легалізації зброї віднесено: 1) зменшення кількості різного роду злочинів, зокрема насильницьких злочинів; 2) більш безпечно перебування вдома за наявності зброї (хоча і зараз є можливість тримати вдома вогнепальну мисливську зброю); 3) забезпечення права громадян на необхідну оборону; 4) в умовах агресії Росії проти України населення має бути готовим для здійснення збройного опору агресору, проте гарантії такого відвернення агресії немає. Негативні наслідки такої легалізації: 1) збільшення кількості вбивств та самогубств від вогнепальної зброї; 2) використання зброї при вчиненні інших злочинів; 3) зброя потрапить до рук злочинців тощо [5]. Інші статистичні дані, котрі формувалися додатком «Дія» показують, що готовність громадян до вільного володіння вогнепальною (короткоствольною) зброєю складає 59 % від опитаних [6].

Природно, що обіг зброї серед цивільних осіб потребує зваженого підходу, а право особи – правомірної реалізації. Саме у площині триєдиного підходу елементами якого є: діяльність держави у напрямі забезпечення безпеки особи (статті 3, абзац перший 27 Конституції України), права на захист свого життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань (абзац другий статті 27 Конституції України), захист суверенітету і територіальної цілісності, який є справою всього Українського народу (абзац перший статті 17, а також абзац перший статті 65 Конституції України) визначається розвиток правового положення людини у сфері обігу вогнепальної зброї.

Окремо варто зацентувати увагу на тому, що частиною третьою статті 15 Закону Укра-

їни «Про мисливське господарство та полювання» встановлено право особи здійснювати полювання з мисливською вогнепальною зброєю, що належить іншій фізичній особі або фізичній особі – користувачу мисливських угідь, за яким закріплена така мисливська зброя. Право використання зброї у вказаний спосіб, особою яка не має дозволу, реалізується у відповідності до дозвільних документів власника зброї чи уповноваженого працівника користувача мисливських угідь [7].

Приналежно, що перелік осіб, які мають право на полювання відповідно частині першій статті 12 Закону України «Про мисливське господарство та полювання» різняться від формулювання, котре сформульоване в Інструкції МВС України № 622 від 21 серпня 1998 року. Мається на увазі той факт, що до такого переліку суб'єктів відносяться поряд із громадянами України в редакції названого Закону України й іноземці. Однак, Інструкцією визначено, що мисливську вогнепальну зброю, її основні частини та пристрої мають право придбавати громадяни України або особи, які мають посвідку на постійне проживання (курсив мій – М.К.) і досягли відповідного віку (для гладкоствольної зброї – 21, для нарізної мисливської – 25 років відповідно) [8]. Тож, варто констатувати необхідність усунення різночитань у названих нормативно-правових актах. Відтак, вважаємо за доцільне внести зміни у частину другу статті 12 «Право на полювання» Закону України «Про мисливське господарство та полювання» додавши після слів «право на полювання в межах визначених для цього мисливських угідь мають громадяни України...» слова «чи особи, які отримали посвідку на проживання в Україні...» далі за текстом Закону України. Слово «особам» з тексту частини другої статті 12 – виключити.

Викласти частину другу статті 12 Закону України «Про мисливське господарство та полювання» у наступній редакції:

«Полювання з використанням вогнепальної мисливської зброї дозволяється громадянам

України чи особам, які отримали посвідку на проживання в Україні, а також в установленому порядку одержали в уповноваженому державному органі відповідний документ дозвільного характеру на право користування цією зброєю».

Означені зміни нададуть можливість усунути різночитання. Доцільність внесення таких змін опосередкована зокрема й практикою вирішення спорів у сфері публічно-правових відносин, які виникають у наведеній сфері. Так, у справі № 160/2576/23 від 26 квітня 2023 року Дніпропетровський окружний адміністративний суд прийняв рішення на користь позивач у спорі за позовом до Головного управління Національної поліції України в Дніпропетровській області про визнання протиправною бездіяльність та зобов'язання вчинити дії щодо продовження терміну дії дозволу на право зберігання та носіння вогнепальної мисливської зброї. Спірні відносини виникли у зв'язку із бездіяльністю ГУНП України в Дніпропетровській області, котра опосередкована необхідністю позивачеві, для продовження дозволу на носіння та зберігання вогнепальної мисливської зброї, додатково надати документи, що підтверджують громадянство України. Причому, у позовній заяві представники ГУНП, посилаючись на відповідні положення Інструкції № 622 поза увагою залишили підставу щодо права на вогнепальну мисливську зброю з урахуванням наявності в особи посвідки на проживання в Україні, пославшись на відповідні положення Закону України «Про громадянство України». При вирішенні названого спору у сфері обігу вогнепальної зброї (мисливської) серед цивільних осіб суд констатував безумовні завдання та повноваження органів поліції щодо контролю та здійсненням дозвільної системи у сфері придбання, зберігання та носіння вогнепальної зброї у залежності від видів дозволів та суб'єктів яким такі дозволи видаються. Натомість, судом наголошено на тому, що перелік документів, який подається для оформлення чи продовження дії дозволу на право придбання, зберігання та

носіння зброї, навпаки *не є* *вичерпним* (курсив – М.К.) [9].

Окремо викликає подив гасла деяких вчених, котрі стверджують, що «питання легалізації вогнепальної зброї в Україні для потреб звичайних громадян вже давно є гострим та болючим, і потребує якнайшвидшого вирішення». В цьому контексті, на поверхню піднімається проблематика віку, з якого особа стає повноправним учасником обігу вогнепальної зброї. Беручи до уваги положення Постанови Верховної Ради України «Про право власності на окремі види майна», зазначено, що нею встановлюється спеціальний порядок набуття права власності громадянами зброї, з отриманням дозволу для таких видів зброї: на вогнепальну гладкоствольну мисливську зброю – органами внутрішніх справ за місцем проживання особам, які досягли 21-річного віку; на вогнепальну мисливську нарізну зброю (мисливські карабіни, гвинтівки, комбіновану зброю з нарізними стволами) – ОВС за місцем проживання особам, які досягли 25-річного віку; на газові пістолети, револьвери і патрони до них, заряджені речовинами сльозоточивої та дратівної дії, – ОВС за місцем проживання особам, які досягли 18-річного віку; на холодну зброю та пневматичну зброю калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду – ОВС за місцем проживання особам, які досягли 18-річного віку. Водночас, як зазначають дослідники: «держава довіряє автомати 18-річним юнакам в збройних силах та інших військових формуваннях, але з підозрою ставиться до своїх цивільних громадян» [10, с. 82–84]. По-перше, такі висновки зроблені до повномасштабного вторгнення росії на територію України. По-друге, у наведеному вище твердженні простежується недоцільне порівняння проходження служби в ЗСУ та володіння зброєю цивільними особами. Вважаємо різницю очевидною, й такою, що не потребує пояснення.

Реалізація права особи (зокрема й цивільної – спортивної) на використання вогнепаль-

ної зброї здійснюється у межах правовідносин, що виникають у сфері фізичної культури і спорту. Так, законом України «Про фізичну культуру і спорт» визначено можливість використання зброї для виявлення уніфікованого порівняння досягнень людей у підготовленості шляхом проведення спортивних змагань та відповідної підготовки. У спортивних заходах допускається використання спортивної зброї, під якою розуміється сертифікована в установленому законодавством порядку вогнепальна, крім бойової, стрілецька зброя призначена виключно для ураження цілей під час проведення спортивних заходів, параметри і характеристики зафіксовані у правилах спортивних змагань з видів спорту, визначених в Україні (абзац 18 статті 1 Закону України «Про фізичну культуру і спорт»). Придбання, зберігання, перевезення і використання спортивної зброї, боєприпасів до неї, утримання стрілецьких тирів, стрільбищ та стендів здійснюється відповідно законодавству суб'єктами сфери фізичної культури та спорту, що розвивають види спорту, визнані в Україні, правила змагань яких передбачають використання спортсменами вогнепальної, крім бойової зброї. Окремо зазначено, що облік та сертифікація спортивної зброї здійснюються в установленому законом порядку [11]. У цілому, варто наголосити, що відповідно названому законодавчому акту, регулювання відносин у сфері обігу спортивної вогнепальної зброї, а також функціонування відповідних місць зайняття стрільбою (виконання спортивних вправ) підлягають загальним правилам, встановленим для вогнепальної зброї.

Більшість вітчизняних вчених правовий статус громадян як учасників обігу вогнепальної зброї досліджують крізь призму перспективного правового регулювання, при цьому порівнюючи із діючим законодавством. Так, О. Дрозд та І. Шруб, аналізуючи проекти Закону України «Про цивільну зброю і боєприпаси» та «Про вогнепальну зброю цивільного призначення», наголошують, що: по-перше, вони містять дискриміна-

ційні положення, які полягають в обмеженні придбання громадянами деяких видів вогнепальної зброї до досягнення ними певного віку, оскільки звужую право громадян на самозахист; по-друге, проекти названих законів регулюють відносини виключно у сфері обігу вогнепальної зброї, відтак доцільним вбачається упорядкування відносин в одному законі і щодо вогнепальної, холодної, та травматичної зброї; по-третє, системоутворюючим є право громадян на самозахист, однак поза увагою залишаються інші права, наприклад: на колекціонування, експозиціонування, проведення досліджень, тощо; по-четверте, недоцільним є обмеження права громадян на вогнепальну зброю, виходячи із ознаки судимості за так звані «насильницькі злочини», оскільки таке положення є суто теоретичним. За такого формулювання по-за увагою законодавця залишаються й інші тяжкі кримінальні правопорушення, зокрема проти основ національної безпеки, проти життя і здоров'я особи, тощо [12, с. 64, 66, 67].

Висновки. Таким чином, виходячи з вищевикладеного: 1) з метою усунення різночитань щодо переліку осіб, які мають право на полювання визначеного частиною першою статті 12 Закону України «Про мисливське господарство та полювання», та аналогічного переліку представленого в Інструкції МВС України № 622 від 21 серпня 1998 року доцільно внести зміни у частину другу статті 12 «Право на полювання» Закону України «Про мисливське господарство та полювання», додавши після слів: «право на полювання в межах визначених для цього мисливських угідь мають громадяни України...» слова «чи особи, які отримали посвідку на проживання в Україні...» далі за текстом Закону України. Слово «особам» з тексту частини другої статті 12 – виключити.

Анотація

Дана стаття розкриває адміністративно-правовий статус громадян – учасників обігу вогнепальної зброї як нормативно передбачена здатність особи набувати прав, обов'язків та нести, визначену законом відповідальність, крізь призму чого активується система юридичних умов

Викласти частину другу статті 12 Закону України «Про мисливське господарство та полювання» у наступній редакції:

«Полювання з використанням вогнепальної мисливської зброї дозволяється громадянам України чи особам, які отримали посвідку на проживання в Україні, а також в установленому порядку одержали в уповноваженому державному органі відповідний документ дозвільного характеру на право користування цією зброєю»;

2) передбачити в тексті Інструкції МВС України № 622 від 21 серпня 1998 року заборону витребувати уповноваженими підрозділами Національної поліції додаткових документів у процедурі отримання дозволу на вогнепальну зброю з урахуванням наявності нормативної конструкції «неповний перелік документів». «Повним переліком документів» для отримання дозволу на вогнепальну зброю цивільною особою варто вважати такий, що передбачений Інструкції МВС України № 622 від 21 серпня 1998 року з урахуванням його виключності з метою недопущення безпідставне розширення адміністративної дискреції уповноважених центральних органів виконавчої влади, їх посадових та службових осіб;

3) в тексті пункту 1.5 Інструкції МВС України № 622 від 21 серпня 1998 року передбачити можливість реалізації права цивільної особи продовжити чи здійснити інші дії щодо дозволів на вогнепальну зброю та викласти відповідне положення у такій редакції:

«для отримання усіх видів дозволів особою подаються документи згідно переліку визначеного цією Інструкції, якщо інше не передбачено нею».

Означені зміни нададуть можливість сформулювати єдиний підхід до формування виключного переліку документів та усунення різночитань.

та засобів реалізації. Характеристику названої юридичної категорії автор статті здійснює, виходячи із запитів та потреб суспільства.

Автор стверджує, що правовідносини у сфері обігу вогнепальної зброї виникають у площині, з однієї сторони, гарантування людині права на так званій «самозахист», з іншої – захист фундаментальних прав, свобод та законних інтересів відповідними уповноваженими органами. У статті стверджується, що нормативне визначення співвідношення таких положень відображає обсяг адміністративно-правового статусу цивільної особи у відносинах обігу вогнепальної зброї з урахуванням ризиків нормативної лібералізації такого процесу.

В результаті аналізу статистичних показників щодо лібералізації процесу обігу вогнепальної зброї серед цивільних осіб автор статті вказує на відсутність єдності опитуваних респондентів та вчених.

У статті наголошується, що сучасний стан законодавчого забезпечення права на зброю безпосередньо впливає на доцільність переосмислення існуючих поглядів на правове положення цивільної особи в Україні з урахуванням реалізації названого права в перспективному законодавстві, оскільки дослідження, проведенні останнім часом, концентруються виключно навколо фактів можливого допуску в обіг окремих видів вогнепальної зброї, однак, поза увагою дослідників та практиків залишається оцінка наслідків від так званого «захисту свого життя та здоров'я, а також життя та здоров'я інших осіб».

З метою уточнення адміністративно-правового статусу цивільних осіб в процесі обігу вогнепальної зброї в Україні автором запропонована низка змін до діючих нормативно-правових актів з метою усунення різночитань щодо переліку осіб, які мають право на полювання, недопущення безпідставного розширення адміністративної дискреції уповноважених центральних органів виконавчої влади, їх посадових та службових осіб.

Ключові слова: адміністративно-правовий статус, громадяни-учасники цивільного обігу зброї, цивільний обіг, зброя, вогнепальна зброя, цивільні особи, учасники обігу вогнепальної зброї, правовідносини у сфері вогнепальної зброї, державний контроль за обігом вогнепальної зброї.

Kulyk M.S. Peculiarities of the administrative and legal status of citizens participating in civilian arms circulation

Summary

This article reveals the administrative and legal status of citizens participating in firearms trafficking as a statutory ability of a person to acquire rights, duties and bear liability stipulated by law, through which the system of legal conditions and means of implementation is activated. The author of the article describes this legal category based on the needs and demands of society.

The author argues that legal relations in the field of firearms circulation arise in the context of, on the one hand, guaranteeing a person's right to the so-called "self-defence", and, on the other hand, protection of fundamental rights, freedoms and legitimate interests by the relevant authorized bodies. The article argues that the statutory definition of the ratio of such provisions reflects the scope of the administrative and legal status of a civilian in the firearms circulation relations, taking into account the risks of statutory liberalization of such a process.

As a result of the analysis of statistical indicators on the liberalisation of the process of firearms circulation among civilians, the author of the article points out the lack of unity among the respondents and scholars.

The article emphasizes that the current state of legislative support for the right to arms directly affects the expediency of rethinking the existing views on the legal status of a civilian in Ukraine,

taking into account the implementation of this right in the future legislation, since recent studies have focused exclusively on the facts of possible admission to circulation of certain types of firearms, but the assessment of the consequences of the so-called “defence of one’s life and health, as well as the protection of the right to bear arms” remains outside the attention of researchers and practitioners.

With a view to clarifying the administrative and legal status of civilians in the process of firearms circulation in Ukraine, the author proposes a number of amendments to the existing legal acts with a view to eliminating discrepancies in the list of persons entitled to hunting, and to preventing unjustified expansion of administrative discretion of the authorized central executive bodies, their officials and employees.

Key words: administrative and legal status, citizens participating in civilian arms circulation, civilian circulation, weapons, firearms, civilians, participants in firearms circulation, legal relations in the field of firearms, state control over firearms circulation.

Список використаних джерел:

1. Про вогнепальну зброю цивільного призначення : Пояснювальна записка до проєкту Закону України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?p3511=5256
2. Цвіркун Н.Ю. Щодо необхідності законодавчої регламентації обігу зброї в Україні. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/18_04_2019/pdf/102.pdf
3. Герега Г.Ф., Зарубінський О.О., Петренко Б.М., Старовойтенко Р.В. Цивільна зброя в Україні: міфи та реальність. Українська дійсність і міжнародний досвід легалізації та контролю. Київ : АДЕФ Україна, 2015. 52 с.
4. Гадзан М.В., Казначеева Д.В. Легалізації вогнепальної зброї в Україні: «за» та «проти». URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/18_04_2019/pdf/24.pdf
5. Ревякін Д.В., Чорнобривець Р.С. Щодо доцільності легалізації вогнепальної зброї для самозахисту в Україні з урахуванням міжнародного досвіду. Журнал науковий огляд. 2018. № 9(52). URL: <https://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/1686/1755>
6. Вільне володіння зброєю: чи готові українці та досвід інших країн. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/vilne-volodinnya-zbroeyu-chi-gotovi-ukrayinci-ta-dosvid-inshih-krayin.html>
7. Про мисливське господарство та полювання : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1478-14#Text>
8. Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів: Наказ МВС України від 21.08.1998 року № 622. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text>
9. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://youcontrol.com.ua/ru/catalog/court-document/110548134/>
10. Діденко С. Громадяни як суб’єкти обігу та застосування зброї в Україні. *Наукові записки Кіровоградського державного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Право.* 2017. С. 81-87.
11. Про фізичну культуру і спорт : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text>
12. Дрозд О.Ю., Шруб І.В. Надання громадянам права на вільне володіння вогнепальною зброєю: проблемні питання та шляхи їх вирішення. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки* № 1. 2015. С. 63-67